

Cum se „naște” o... piesă

Proiect de „dramă” în trei tablouri și un epilog

Tabloul 1

În care se vede cum se naște o nouă... piesă.

Dacă o anumită zeităte păgînă s-a născut din spuma mării, de multe ori o nouă piesă se naște dintr-un... referat. Cum? E simplu: se face o ședință mai lungă sau mai scurtă, se fac niște discuții și un secretar e însărcinat să facă un referat. Iată și formula clasică a „actului de botez”:

„Piesa autorului X este reușită. Ea a fost citită în consiliu și a intrunit aprecierile unanime. În ciuda unor mici deficiențe de: construcție a personajelor, închegare a conflictului și dialog, autorul vădește un real talent; deși tablourile II, III, IV, V și VI ar mai avea nevoie de unele îndreptări, ținînd seama de calitatea primului tablou cerem ca piesa să intre în repertoriul teatrului nostru, urmînd ca unele modificări să se facă pe parcurs”. (Parcurs = drumul de la prima lectură la premieră, răstimp în care actorii își pot „îmbunătăți” rolul cu adaosuri personale sau reminiscențe din piesele în care au mai jucat.)

Vasăzică, autorul dramatic a fost declarat! Uneori, atîrnă desigur în balanță, mai ușor sau mai greu, și unele considerente „locale”, alteori autorul — dînd pîlda unei perseverențe diabolice (proverbul „perseverare diabolicum” cred că a fost inventat de un secretar literar) — insistă atîta, încît moaie toate rezistențele. Și... se bate referatul cu „en-tête”-ul teatrului, se aplică stampila și... spre minister.

„De-acuma, ce-o da Dumnezeu. Cum ți-o fi norocul!” spune secretarul, autorului neliniștit. Eu mi-am făcut datoria, te-am „uns” autor, aconto ai luat, poate scapă piesa și la minister!”

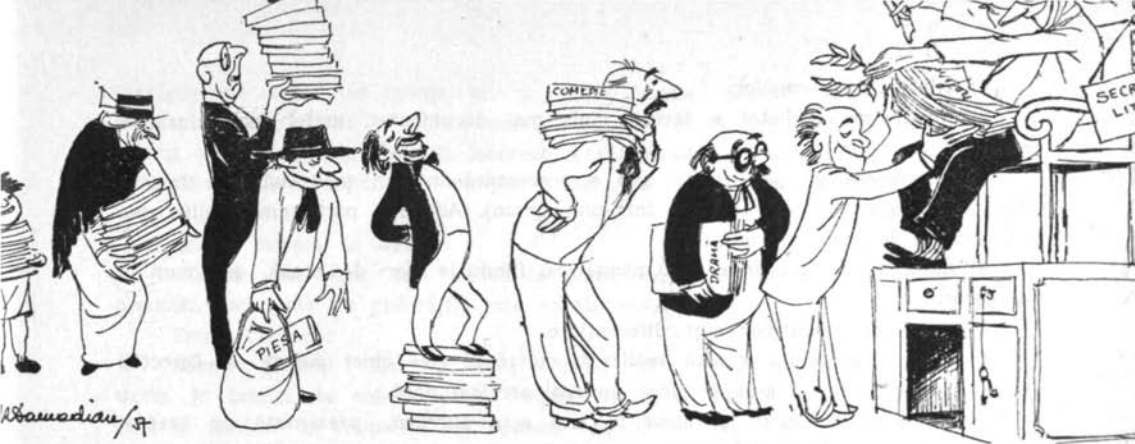
Și iată cum la minister sosesc în valuri amenințătoare piese care poartă stampila „bun de jucat”. Referatul teatrului întărește textul, așa cum, la un produs industrial, asigurarea o face „marca fabricii”.

Ce se întîmplă la minister?

Tabloul 2

În care se vede ce se întîmplă la Direcția Teatrelor.

Piese au sosit! Bun! Unele, însoțite de formulări lapidare: „Piesa o soco-

tim bună de jucat" sau „Vă rugăm să înscrieți piesa în repertoriul teatrului nostru“, altele avind alături lungi argumentări, altele cu explicația: „Noi până aici am lucrat cu autorul. Am ajuns la un punct mort. Vă rugăm să vedeți dv. etc., etc.“ (Teatrul Armatei, de ex.) Și atunci, începe... acțiunea! Pieseile sint citite, analizate, date pentru referate la oameni de specialitate și, cel mai adesea, găsite... slabe, submediocre, de nejuțat. Acțiunea se precipită. Poftim, să poți dovedi unui autor — care a fost declarat bun de jucat de către un colectiv teatral, întărit în credință adeseori și de secțiile culturale prin referatele suplimentare pe care acestea le fac — că piesa lui e slabă! Începe o lungă corespondență, o pledoarie care mănincă timp și nervi, pentru ca, până la urmă... autorul să fie convins că a fost persecutat. Urmează reclamațiile, plingerile la forurile superioare etc... etc... **Intermezzo: referatele.**

Citeț dintr-un referat al Teatrului Tineretului: „Din această comedie, copiii învață o serie de lucruri folositoare legate de viața și preocupările lor: probleme de mecanică, astronomie, botanică etc...“ Dacă ar fi să ne luăm după referat, comedia ar face concurență... manualelor școlare. Ar trebui ca ea să-i mai învețe pe copii cîntul, gimnastica, lucrul manual și eventual o limbă străină.

Este vorba despre o comedie pentru copii. Cei doi autori (de altfel talentați) au prezentat un personaj cu fantezie care vrea să construiască împreună cu amicii săi o rachetă pentru a călători în lună, unde să scape de cicăleala și plictiselile de acasă. Cu complicitatea bunicului, ei construiesc în magazie o rachetă pe care o vor pune în mișcare cu ajutorul exploziei unei cantități de praf de pușcă. Înainte de decolare, bunicul le aduce o sticlă de vin în care a dizolvat un somnifer. Copiii adorm și sint transportați într-o pădurice pe lingă Cimpina, unde apar deghizați, sub aspectul unor „bărboși“ din lună, propriii lor părinți, care le vor da astfel o lecție, punindu-i la încercări aspre.

Piesa a fost discutată într-o primă versiune: deficiențele de atunci nu au fost înlăturate; a rămas aceeași neverosimilitate prea „infantilă“ a desfășurării conflictului (de pildă, părinții care se joacă de-a Robinson Crusoe la Cimpina), aceiași eroi care se manifestă doar printr-o emisiune continuă de „bancuri“, fără a fi caracterizați psihologic. În fond, până la urmă poate, piesa condamnă ceea ce ar fi trebuit să afirme: fantezia creatoare. Dar, pornind de la prima versiune a piesei, cu o muncă temeinică, structurală asupra textului, nu s-ar fi putut avea rezultate pozitive? Desigur!

Referatul, considerind că „această piesă îi va prilejui (Teatrului) un adevărat succes prin aportul pe care îl constituie față de masa micilor spectatori“, arată că autorii au înfăptuit modificările cerute în cinci puncte lapidare (cităm):

1) Diferențierea copiilor.

2) Construirea rachetei e făcută mult mai documentat, astfel încât iluzia e verosimilă.

3) Întoarcerea pe pământ nu mai e prezentată într-un mod naiv, ca înainte (copiii erau legați la ochi și aduși într-un camion). Acum, o parte din familie vine în „lună” și le arată adevărul.

4) Autorii i-au prezentat pe micuți ca fiindu-le dor de acasă, așa cum li s-a cerut.

5) Caracterele adulților sînt diferențiate.

Și totuși... piesa nu e încă realizată, cu toate cele cinci puncte, și Direcției Teatrelor și autorilor li s-ar fi făcut un real serviciu dacă...

Mult a dat de lucru și piesa în trei acte *Microbii*, prezentată de Teatrul „C. Nottara” drept bună de inclus în repertoriu. S-ar fi făcut oare prin aceasta un serviciu teatrului, autorului, publicului? Hotărit, nu! Și atunci, sarcina dificilă a revenit tot organelor centrale din minister, care au trebuit să demonstreze cu greu autorului slaba valoare a textului său. Nu e vorba numai de pastişarea *Citadelei sfărimate* în concepția conflictului care urmărește să demonstreze aspectele vieții unei familii burgheze (foarte asemănătoare cu a Dragomireștilor) în zilele noastre. Mania tatălui (frica de microbi), lipsa de personalitate a mamei, acțiunile veroase ale unor membri ai acestei familii, încercarea de sinucidere a unuia, reabilitarea morală a altuia amintesc cu voie sau fără de piesa lui Horia Lovinescu. Nu amintesc de textul acestuia, din păcate, schemele personajelor, banalitatea replicilor (pagini întregi de locuri comune și plate), efecte ieftine introduse etc...

Eroul principal pozitiv, purtător al unei „înalte etici”, e doctorul Mihai, care vorbește cam astfel: „Cu oamenii și împrejurările trebuie să lupți. Este o luptă aspră, adeseori necruțătoare, dar nu o poți evita. Viața ți-o făurești greu, dar fericirea e și mai greu de cucerit. Adesea îți încordezi întreaga putere și lanțul neajunsurilor tot nu se sfarmă... Și atunci trebuie să continui, cu voință, cu tenacitate, scrișnind din dinți...” etc... etc... Teatrul, în acest caz, s-a spălat pe miini, ca Pilat, și a lăsat... săpuneala pe seama Direcției Teatrelor. Dar dacă piesa ar fi fost admisă să se joace în această formă? Răspunsul e simplu și de la sine înțeles.

Tabloul 3

În care se văd unele lucruri despre „autorul local”.

A existat și mai persistă din nefericire ideea că se poate face „rabat” în ceea ce privește exigența artistică „autorului provincial”. Din nefericire, rezultatul concesiilor făcute a demonstrat inutilitatea coeficientului de indulgență; nu e nevoie să argumentăm în plus. Nici un cetățean nu va fi mai îngăduitor cu un costum prost croit, scuizindu-l că e făcut de fabrica din Oradea și nu de cea din București.

Teatrul de Stat din Orașul Stalin a trimis drept „bune” două piese: o comedie și o dramă.

Într-o gară mică se petrece într-o gară minusculă de provincie, unde Ilie, un impiegat cu talente de inovator, suportă o serie de batjocuri, fiind îndrăgostit de Olga, fiica șefului stației. Fata este însă promisă inspectorului Florea. Ilie îl roagă pe colegul său Emil să se îndrăgostească de fată, pentru a o împiedica să-l accepte pe inspector. Olga se îndrăgostește însă de-a binelea de Emil. Ce face Ilie? Se

îndrăgostește subit de colega lui de birou Ileana. Această Ileană preia „ideile îndrăznețe“ ale lui Ilie și obține numirea lui ca șef de stație și repartizarea ei în același loc. Inspectorul, dovedit incorect, e retrogradat... acar. Aproape nimic nu se întâmplă în scenă, acțiunea e complet schematică, legată doar de „așa“ unor palide spirite „ceferiste“.

Iată o mostră de dialog :

„Ileana: Noi vom face totul ca acest lucru să nu se mai întâmple. Sint greutăți, dar lupta cu greutățile este școala eroismului.

Emil : Lozinci !

Ileana : Lozinci ? Da. Dar aceste lozinci sint scrise cu fapte pe șantieri, în uzine, în fabrici, la noi, la calea ferată. Nu te-ai întrebat oare niciodată, atunci, cînd ai întîlnit un muncitor cu Ordinul Muncii pe piept, pentru care „lozincă“ a primit această înaltă distincție. N-ai deslușit cea mai grăitoare „lozincă“ în fapta revizorului de cale Petre Gheorghe, care cu riscul vieții sale a evitat în noaptea de 22 nov. prăbușirea acceleratului în prăpastie ? Noi ne mindrim cu aceste lozinci. Celor care nu le convin, pot să le numească cum doresc, dar ele izvorăsc din tilcul faptelor...“ etc., etc.

Astfel vorbesc în comedie, la o înaltă tensiune... emoțională, doi colegi de birou.

Nu poate fi valabil nici argumentul din adresa secției culturale a regiunii, care arată că, printre alte calități ale piesei, există și aceea că are „numai opt personaje și un singur decor“. Sintem însă de acord cînd adresa arată că „promovarea unui autor local va fi un stimulent pentru autorii din regiunea noastră“ ; această promovare trebuie să aibă însă o bază temeinică; un text dramatic valoros va fi fără îndoială cel mai bun stimulent.

Referatul teatrului arată că „în momentul de față, piesa a fost pusă în lucru în mod experimental“.

Experiența poate fi fără îndoială utilă, deși socotim că scena, actorii, decorurile și costumele nu sint cel mai indicat „cobaï“. Cel puțin în cazul unui text dramatic, spre deosebire uneori de medicină, rezultatele unor asemenea experiențe pot avea un pronostic aproape sigur.

Drama prezentată ca „bună de jucat“ de același teatru se numește *Cetatea coroanei* și acțiunea ei se petrece în secolul XVI, în cetatea Kronstadtului (Brașov).

Referatul teatrului arată că „în forma actuală pe care autorul a dat-o piesei, el și-a însușit sugestiile Consiliului artistic, axînd acțiunea piesei, pe condițiile sociale și economice ale epocii“.

Nici un cuvînt despre probleme de construcție dramatică, de măiestrie artistică, adică lacunele nevralgice ale textului. Autorul, scriînd piesa, și-a propus să rezolve o dramă cu corespondențe nenumărate de-a lungul istoriei teatrului: dragostea între un sas, fiul unui din juzii Kronstadtului, și o tinărară romincă din Scheiu. Tatăl băiatului și conducătorii cetății condamnă această dragoste; părinții, la rîndul lor, își blestemă fata pentru că iubește un bărbat de altă lege.

Compoziția dramatică este însă rudimentară, naivă; eroii sint doar fantoșe care nu rostesc decît replici reci, convenționale; e vizibilă tendința autorului de a *demonstra*, prin locuri comune, dragostea și înfrățirea între cameni.

Textul piesei, supărător de „cuminte“, trădează strădania autorului de a urmări, cu rigiditate neinspirată, mereu recomandarea consiliului artistic, privind „condițiile economice și sociale“ ale epocii, în dauna profilului uman al eroilor.

Singura justificare a teatrului poate fi că acțiunea piesei se petrece acum, 500 de ani, în orașul în care locuiesc cei care au făcut și referatul cu recomandăția.

Epilog...

Și astfel se naște cite o nouă piesă care, la rîndul ei, naște o întreagă acțiune — din păcate — inutilă, provoacă muncă de prisos, uneori încurcături și dă prilej de inspirație unui... reportaj.

Toate acestea, pentru că, undeva, un consiliu artistid, un secretar literar nu au fost suficient de exigenți, de atenți față de problemele esențiale ale muncii lor, s-au grăbit în aprecieri, sau chiar au dovedit insuficiente calități de îndrumători și critici. Desigur, dacă autorii ar fi fost călăuziți, unele piese, poate chiar dintre acelea citate de noi, ar fi putut să aibă o altă soartă. Poate, sint autori de talent, cărora trebuie însă să li se dezvăluie mai cu grijă „tainele“ construcției unui text dramatic.

Alteori, există autori care (urmează o propoziție explozivă) n-au talent. Pentru că, totuși, printre sutele de autori dramatici care își prezintă piesele la teatre, trebuie să existe și unii fără de talent.

De fapt, lipsa de talent e ca frumoasa din pădurea adormită. Toată lumea vorbește de ea, dar nimeni n-a văzut-o.

Mai sint, e drept, unele teatre care nu fac deloc greșeli ca cele citate mai sus. Da, teatrele care nu lucrează cu... autorii. Înlătură riscul. Și, ca dovadă, iată că nici nu le-am trecut în reportaj. Dimpotrivă, există și teatre care înaintează la minister piese bune. Din păcate, nici ele nu constituie subiectul reportajului nostru.

Sfîrșitul reportajului nostru e însă trist. Piesele născute din „referate“ au o viață scurtă și existența lor prematură se consumă grabnic. Înainte de a sui pe scenă...

Din fericire? Din nefericire?

